

ANTONS RIMOVIČS

(1865–1933)

1993. gada 1. jūlijā pagāja 60 gadu no priestera Antona Rimoviča nāves dienas. Daudzi nemaz nezina, ka šim lietuviešu izcelsmes garīdzniekam ir lieli nopelni Latgales kultūras veicināšanā.

Viņš dzimis Šauļu draudzē, Šakines sādžā, Lietuvā. Pirmo izglītību ieguvis Šauļos, pēc tam mācījies Svētās Katrīnas ģimnāzijā Pēterpilī. Tālāk apdāvinātais jauneklis iestājās Pēterpils Garīgajā seminārā, kuru beidza 1891. gadā, saņemot priesterības svētības.

Jaunā priestera pirmā darba vieta bija Melnajā Dukstigalā, pēc tam divus gadus kalpoja par palīgmācītāju Līvānos. Tad viņu atkal iecēla par Melnā Dukstigala prāvestu. Tur dzīvodams, prāvests sagādāja nepieciešamos būvmateriālus jaunas baznīcas celšanai, bet tā palika neuzcelta.

Negaidot 1897. gadā A. Rimoviču iecēla par prāvestu lielajā Balvu draudzē, jo iepriekšējam prāvestam M. Racevičam bīskaps vizitācijas laikā izteica vairākus pelnītus pārmetumus draudzes vadīšanā. Jaunajam prāvestam pats neatliekamākais uzdevums bija atjaunot seno dievnamu.

Dzīvodams Balvos no 1897. līdz 1914. gadam, A. Rimovičs paveica ļoti daudz: koka grīdas vietā salika akmens flīzes, salaboja vidējā kupola jumtu un uzlika jaunu dzelzs krustu. Veco mūra altāru vietā uzbūvēja trīs jaunus no koka. Lielo altāri viņš izveidoja pēc Viļņas Ostrobramas Dievmātes altāra parauga. Abus sānu

altārus izveidoja gotiskā stilā. Tie bija nelieli: kokā griezts Jēzus Sirds tēls un svētais Jāzeps.

Bez tam prāvests kokā izgriezta lielā altāra antipediju, kur atēlotas Pēdējās vakariņas, feretronu ar svētā Franciska un svētās Klāras tēlu, Betlēmes figūras, no kurām saglabājies vienīgi Kristus bērna tēls Liepnas baznīcā, krucifiksus pie durvīm un lielajā altārī, lielā altāra kokgriezumus, kā arī svētā Jāņa un svētā Jēkaba attēlu – tos tikai 1966. gadā atveda uz Balviem no Bikavas un ievietoja lielajā altārī. Bija arī Lieldienu figūra un mazāki krusti. Nenobeigti palika 12 apustuļu tēli.

Centīgais prāvests ielika jaunu dievgaldu, ko izveidoja no Romūkstus upes dūņām izvilkta ozola, kas jau bija sācis pieņemt tumšu krāsu. Šo krāsu tagad saglabā arī dievgalds.

Altāra būvei un kokgriezumu veidošanai prāvests A. Rimovičs aicināja kokgriezēju Ananaiti no Lietuvas. Tas bija plaši pazīstams meistars. Viņš jau bija izveidojis altārus Dricānu un Bikavas baznīcā. Ieradies Balvos, Ananaitis nekavējoties sameklēja vietējos galdniekus un atvēra savu kokgriezēja darbnīcu piedarbā pie draudzes rījas.

Kokgriezēja darbs iepatīkās arī prāvestam. Viņš gāja palīgā. Sākumā gan tikai apdares darbos, bet pēcāk apguva kokgriezēja mākslu, kurai tad palika uzticīgs līdz kapa malai.

Kokgriezējs Ananaitis, kā jau daudzi talantīgi mākslinieki, mīlēja ielūkoties stipro dzērienu glāzītē. Darba kvalitāte kļuva sliktāka, netika ievērots izpildes termiņš. Prāvests viņu atlaida no darba, kaut arī Balvu baznīcai nebija pabeigti visi pasūtījumi.

Materiālu liturģiskajiem tērpiem A. Rimovičs iegādājās Viļņā. Balvos tolaik pazīstamais skroderis Začs no Sitas izgatavoja jaunus liturģiskos tērpus. Pēc prāvesta nāves šos tērpus nopirka Gulbenes katoļu baznīcai.

1912. gadā Balvu baznīcai A. Rimovičs iegādājās ērģeles. Saimnieciskām vajadzībām viņš uzbūvēja lielu kūti, pamatakmeni iekala uzrakstu: »Propriis sumptiis A. Rimovičs 1904 a.« Pie vecās mūra plebānijas piebūvēja koka. Tāpat uzcēla vējdzirnavas un ķieģeļu dedzinātavu.

Sākot ar 1902. gadu, pamazām sāka veidoties pie Balvu baznīcas miests. Visapkārt baznīcai bija labības tūrumi, bet viss centrs atradās Verpuļevas sādžā. Prāvests iepirka no zemniekiem mājas, tās nojauca, pārveda uz baznīcas zemes un tur sabūvēja no jauna. Šajās jaunuzceltajās ēkās prāvests A. Rimovičs ielaida īrniekus: dažādus tirgotājus un amatniekus. Tika uzcelti četri kro-

gi un žīdu skola, bet pēc ticīgo atkārtotām sūdzībām slēdza. Tādu māju viņš uzcēla daudz. Savās atmiņās par prāvestu A. Rimoviču viņa pēctecis B. Skrinda to nosauca par »Balvu mīsteņa dybynōtōju un vēja patmaļu taiseitōju«.

Būvdarbiem materiālus A. Rimovičs iepirka Kupravas mežos. Te darbā lieli palīgi bija Smiltenes sādžas saimnieki. Dažreiz šos būvmateriālus nocirta bez mežsarga Romanovska atļaujas. Tad prāvestam iznāca plaša skaidrošanās ar pašu muižnieku. Piemēram, mežsargam Kupravā pazuda lietaskoki. Aizdomas krita uz prāvestu, ka tos nozāgējis saviem kokgriezumiem. Svētdienā mežsargs atbrauca uz Balvu baznīcu. Apskatījis un nekādus kokmateriālus neatradis, devās uz virtuvi pie kalpotājas, lūgdams šķūņa atslēgu, aizbildinoties, ka tālu braucis un zirgs sasvīdis. Vējā stāvot, tas varot saslimt. Kalpone, labi pazīdama mežsargu Romanovski, atslēgas nedeva. Tomēr mežsargs atrada šķūnī meklētos kokmateriālus un nekavējoties ziņoja muižniekam, kas gluži vienaldzīgi atbildējis: »Nu, tad būs iemesls apcietināt prāvestu!«

Lielajā Balvu draudzē tolaik prāvestam A. Rimovičam bija ļoti daudz darba. Stāsta, ka pat Ziemassvētku vigilijā (24. decembrī) cēlies no svētku galda, lai brauktu pie slimnieka uz Sudarbes sādžu, kas atradās 20 km no Balviem (tagad šī sādža ir Tilžas draudzē).

1914. gada 14. martā Rimoviču pārcēla uz Andrupenes draudzi, jo bija sastrīdējies ar vietējo muižnieku zemes robežu lietā. Dzīvodams Andrupenē, prāvests turpināja koktēlnieka darbu.

Kad viņu 1921. gadā pārcēla uz Rudzātiem, vajadzēja daudz pajūgu, lai pārvestu viņa pabeigtos un vēl tikai aizsāktos darbus, kā arī koka klučus, kas bija sagādāti nākotnes iecerēm. Dzīvodams Rudzātos, viņš uzbūvēja no koka lielo altāri un dievgaldu. Šajā altārī var atrast daudzus elementus no Balvu baznīcas lielā altāra.

Pārbraucot no Rudzātiem uz Bikavu, prāvests atkal ir vedis visus tēstos un netēstos klučus sev līdzī. Zemnieki, to redzot, izbrīnā stāvējuši ceļa malā un jautājuši, kāpēc prāvestam jāved tik daudz »neskaldītu malkas kluču« sev līdzī? Būdam Bikavā, prāvests A. Rimovičs sevišķi centīgi aizrāvies ar kokgriezumiem. Kādreiz Bikavā iebraucis kaimiņu prāvests P. Apšinieks un, neatradis baznīckungu mājās, apgāzis dažus viņa kokgriezumus. Kad A. Rimovičs pārbraucis, bijis ļoti dusmīgs, jo uzskatījis to nevis par neizdevušos joku, bet gan par koktēlnieka mākslas nicinājumu.

Par to kaimiņu prāvestam vajadzēja noturēt septiņu dienu re-

kolekcijas Viļānu klosterī. Šis un tamlīdzīgi gadījumi ar izcilā koka tēlnieka Antona Rimoviča darbiem, kuri tagad rotā vairāku Lietuvas muzeju zāles, rāda, cik vājas ir bijušas pat garīdznieku zināšanas mākslas un estētikas jomā, kad altārus ziemu un vasaru rotāja ar papīra puķēm, kreppapīru utt.

Prāvestam A. Rimovičam Bikavā bija jāpiedzīvo ļoti nepatīkams gadījums, par ko 1928. gada 5. jūlijā avīze »Zemnieka Ziņas« rakstīja: »1928. gadā Bikavā 1. jūlijā (apmeties uz dzīvi 28. jūnijā) Ignats Butkais – nedzirdēts slepkava – ap pl. 3.30 pēc pusnakts apcirta vairākus cilvēkus plebānijā. Uz saceltā trokšņa istabā iesteidzās no blakus istabas Rimovičs. Slepkava ar paceltu cirvi metās virsū baznīckungam, kurš pēdējā brīdī instinktīvi pacēla roku, kuru noziedznieks smagi ievainoja, bet baznīckungs paspēja izglābties istabā. Nogalinājis kalpotājus, vēlāk slepkava saķerts mežā, kur viņam bija iekodusi čūska.« Slepkava bija prāvesta bijušais strādnieks Andrupenē, kas bija ieradies Bikavā, lai apzagu prāvestu. Naktī viņš nosita kādu pavecāku prāvesta kalponi un smagi ievainoja otru.

1930. gadā prāvestu pārcēla uz Sventes draudzi. No turienes vajadzēja apkalpot arī Grendzi. Kara laikā dievnams bija nopostīts un nebija atjaunots. Dievkalpojumi notika privāttelpās. Centīgais prāvests saremontēja nopostīto dievnamu: samūrēja mūrus, uzlika jaunu jumtu un veica citus darbus. Tā jau 1933. gada 29. jūnijā – svētā Pētera un Pāvila svētkos – Grendzes baznīcā varēja pulcēties ticīgie uz dievkalpojumu. Par to visa pateicība pienākas prāvestam A. Rimovičam, kaut pats baznīcas iesvēti nesagaidīja. Viņš Grendzes baznīcas labā ziedoja visus savus mūža ietaupījumus. No kokgriezumiem Grendzes baznīcas ģērbkambarī ir svētā Jāņa figūra un arī citas.

1932. gadā A. Rimoviču iecēla par Rubeņu draudzes prāvestu, kur viņa veselība vēl vairāk pasliktinājās. Prāvesta pēdējā vēlēšanās bija nomirt Balvos, kur pilsētas kapos atdusējās viņa mīļā māmuliņa. Vēl tagad necils koka krusts rotā šī priestera mātes atdusas vietu tālu no dzimtās Lietuvas. Toreizējais Balvu prāvests neuzņēmās veco priesteri aprūpēt un izpildīt viņa pēdējo vēlēšanos, tāpēc kopš 1933. gada sākuma A. Rimovičs dzīvoja kā pensionārs Ilūkstē. Prāvests Antons Rimovičs nomira 1933. gada 1. jūlijā un tika apbedīts Rubeņu baznīcas dārzā. Uz kapa ir akmens piemineklis.

Jāpiezīmē, ka A. Rimovičam bija brālis priesteris. Dažreiz viņš dzīvoja Balvos, apciemodams māti un brāli (priesteris Eduards

Rimovičs dzimis 1875. g., iesvētīts 1898. gadā, miris un apbedīts Lietuvā).

Ar saviem kokgriezumiem, vēl dzīvs būdams, A. Rimovičs bija piedalījies vairākās izstādēs Rēzeknē un Daugavpilī. Pēc nāves, kā tas redzams no Latvijas Vēstures muzeja kokskulptūru kataloga, kas izdots 1984. gadā un kura sastādītāja ir R. Muižniece, jau 1933. gada 23. jūlijā, tātad trīs nedēļas pēc A. Rimoviča nāves, viņa darbi nokļuvuši muzejā. Tos visus reģistrēja un pārveda uz Rīgu, bet jau toreiz to izcelsme nebija zināma, domājams, ka to nebija zinājis arī pats kokgriezumu īpašnieks. Rīgā figūras nonāca muzeja krājumos un kā skulptūras no dažādām vietām Latgalē tika eksponētas 1933. gada Pieminekļu valdes savākto Latvijas baznīcu mākslas pieminekļu izstādē.

Pēc Otrās pasaules kara Pieminekļu valde, vēlāk arī Rundāles pils muzeja darbinieki vāca vēl atlikušās koka figūras. Balvu prāvests Jāzeps Gavars lielu skaitu atlikušo kokgriezumu nodeva Rundāles muzejam ar norādi, ka tie visi ir A. Rimoviča darbi. Tas radīja vēlāk zināmas neskaidrības, jo katram māksliniekam ir savs »rokraksts«. Kā jau iepriekš minēts, Balvos bija strādājis arī kokgriezējs Ananaitis.

Latvijas Vēstures muzeja kokskulptūru katalogā uzskaitītas vairākas Antona Rimoviča darinātās figūras.

Apustulis (1929. g.). Autors A. Rimovičs. Inv. VS. 168 CVVM 27898. Koks, kodinājums, augstums 105,5 cm. Meistarīgi griezta figūra. Balsts uz kreisās kājas, labā viegli saliekta celī. Labā roka saliekta, delna pret krūtīm, kreisā saliekta. Galva taisni, skatiens uz priekšu. Mati ar iegrieztām, viļņainām rievām līdz pleciem, īsa bārda. Tērps garš, ar brīvām, līganām krokām, ap labo kāju krokas krīt lokos, uz viena loka iegriezts uzraksts: »Kunigas Antanas Rimawicze, 1929«. Zem labās rokas no aizmugures pār vēderu pārņemts rievots apmetņa gabals, tā gals pār kreiso roku nokarājas krokās uz leju, otrs apmetņa gals pār kreiso plecu un roku nokarājas gar sānu uz leju. Skulptūras galva rupjāk apdarināta, aizmugure dziļi izdobta, kalta cirtiena pēdas. Apmetnis ar gaiši sarkanīgu kodinājumu.

Vēl minētas šādas figūras: apustulis (3 varianti); Helēna, 18. gs.; Eņģelis (vairāki varianti); Marija, 18. gs.; Jānis un dažādi citi svēto attēli.

Bez tam ap 300 tēlu nodoti, pēc prāvesta A. Rimoviča paša vēlēšanās, savas dzimtenes Lietuvas Šauļu muzejam.

1992. gadā prāvests A. Budže, gribēdams uzzināt A. Rimoviča

skulptūru skaitu Šauļu muzejā, lūdza precizēt, cik darbu tur atrodas. No Šauļu muzeja »Aušra« (Vytauto gatve 98) pienāca atbilde, ka fondā ir 65 skulptūras, 41 bareljefa skulptūra un 24 dažādi fragmenti. Vēl bija piezīmēts, ka Rundāles muzeja pārstāvji bieži apmeklējot Šauļu muzeju, lai apmainītos ar muzeja fondos esošo darbu fotogrāfijām.

Jāpiezīmē, ka prāvestam A. Rimovičam bija mācekle Anele Balule, kas dzīvoja Subates draudzē. Viņa bija kurlmēma, bet ļoti dievbijīga un krietna sieviete. Aktīvi piedalījās savas draudzes dzīvē, gāja procesijā – nesa baznīcas karogu, jo bija stipri vīrišķīga miesas uzbūvē. Necieta sieviešu darbus. Laukos strādāja vīriešu darbus: pļāva, cirta malku utt. Viņa sasniedza garu mūžu un 90 gadu vecumā tika apbedīta Subates kapos.

Kā māksliniece bija diezgan talantīga kokgriezēja un ģipša figūru atveidotāja. Daudzi priesteri un ticīgie viņai pasūtīja krustus un svēto attēlus. Tēlnieces izdoma bija apveltīta ar bagātu fantāziju. Subates baznīcai viņa veidojusi Dievmātes tēlu, svētā Jāņa apustuļa tēlu, Antipediju un Pēdējo vakariņu atveidu. Tāpat viņas darbi sastopami Pieniņu, Rekavas un citās baznīcās.